

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

8 (71)

1994. gada aprīlis

BEZ PLŪKŠANĀS

Tikšanās Latvijas Zinātnieku savienībā ar izglītības, kultūras un zinātnes ministru JĀNI VAIVADU

Šī tikšanās, kas notika 12. aprīlī, brieda jau pasen, jo zinātniekim bija daudz kas jautājums un arī ierosināms savam ministram, lai gan par formālo legansu noderēja vairāku simtu parakstīta vēstule, ko bija organizējusi LZA arodorganizāciju padome un kurā, vēroties pie Latvijas Saeimas un valdības, tika izteikta daļas zinātnieku negatīvā attieksme pret ministru budžeta balsojumu, kā arī citos gadījumos. LZA valdes sēdē uz jautājumu, ko ar šo vēstuli arodbiedrība vēlējās panākt, atbildē skanēja — ministram, protams, ne matīnī nenokritīs, bet būtu svarīgi, lai viņš uzzina, kā viņu vērtē kolēgi. Tā kā ministrs uz solito tikšanos ar arodbiedrības pārstāvjiem nebija ieradies, tad viņi lūda šādu tikšanos sarīkot Zinātnieku savienībā, kurus biedrs J. Vaivads joprojām ir.

Lai nu kāda būtu priekšvēsture, tikšanās noritēja joti korekti un, cerams, abpusēji noderīgi.

Par balsošanu budžeta pieņemšanas laikā, kur ministrs balsoja par mazāko summu — 5,5 miljoniem — pretēji opozīcijas piedāvajam papildu miljonom, J. Vaivads paskaidroja, ka Saeimā notiek politiska cīņa, kurā bieži darbā tiek laistas ilūzijas. Līdzīgi tika «piedāvāts» palielināt budžetu arī citām nozārēm un pozīcijām. Budžets, par ko balsoja J. Vaivads, bija saskaņots un sabalansēts ilgstošā darbā un savstarpējās cīņās, un pat vienas pozīcijas mainīga izjauktu jau tātik grūti sasniegt līdzsvaru un atsāktu savstarpējo cīkstēšanos, atliekop budžeta pieņemšanu vēl uz nenoteiktā laiku. Ja tas deķītis ir tik mazs, tad jāmēģina sagulēt, lai katram tiktū vismaz tik daudz siltuma, ka būtu iespējams saglabāt dzīvību. 5,5 miljoni nav daudz, bet tomēr 1,7 reizes vairāk nekā iepriekš. Te gan ministrs nepieminēja, kādu daju «noēdusi» inflācija un vai patiesībā tas kāpums tik liels ir.

Tālāk sekoja jautājumi un priekšlikumi. Kā top jaunais augstskolu un zinātnes likums? Kāpēc ZS un pārējā zinātnieku daja par to ir tik slīkti informēti? Ministrijai partneris likuma rakstīšanā formāli ir Augstskolu rektori padome, ar kuru visu laiku notiek diezgan grūts dialogs. Augstskolas lielā mērā ir apmierinātas ar savu autonomiju, ko tās ir izcīnījušas, bet tagad ir jādomā par lielāku elasību un pilnvērtīgāku iekļaušanos visas valsts struktūrās. Kā notiks integrācijas process? Vai kāds piemērs — mums trūkst juristu. Kas traucē paplašināt juristu apmācīšanu Universitatē? Kopskaitu palielināt nevar, tātad — kaut kas ir jāsamazina, bet tam neviens nepiekritīs. Ministrs apgalvoja, ka jaunā likuma projekts tiks darīts zināms plašai zinātnieku sabiedrībai.

Vai ir tiesa, ka ministrija vēlas atņemt Zinātnes padomei naudas sadales funkcijas? Nav nekādas vēlēšanās dalīt naudu, ja tās ir maz. Taču Lzp neuzņemas analizēt visu projektu daudzveidību. Tirgus orientēto pētījumu izvērtēšana paliek ārpus Lzp. Ministrs ierosinājis izveidot integrācijas fondu, organizējot atsevišķu eksperimenti. Nav ieteicams monopolis ne no Lzp, ne no ministrijas puses. Turklat Lzp atrodas labākā stāvoklī — cik naudas tai iedod, tik sadala. Ministram jādomā, kur naudu nemt. Lzp priekšsēdētājam būtu arī jāsniedz pārskats Ministru kabinetam, citādī tur jau sāk rasties negatīvās noskaņas, kas galvenokārt saistītas ar dialoga trūkumu. Vēlākajā sarunā vairākkārt uzpeldēja šīs dialoga trūkums. Zinātnieki nesaprata, kas kavē Ministru kabinetu uzaicināt Lzp vadību un to uzklasīt. Agrākajos, stagnācijas, gados Zinātņu akadēmijas prezidents piedalījās valdības sēdēs. Vai tad T. Milleram vai viņa pēcnācējam Lzp priekšsēdētāja krēslā būtu pašiem jāuzprasās?

Ko zinātnes budžetā nozīmē rinda «valsts pārvaldes institūciju pasūtītie pētījumi»? Tā ir zinātnieku piesaistīšana konkrētu problēmu risināšanai. Piemēram, par studiju kreditēšanas fonda izveidošanu. Tur nepieciešami ekonomisti, juristi, finansiisti. Tādi pētījumi ir katrā ministrijā, un šī budžeta naudīja tiešām tiek zinātniekiem.

Kādēj zinātnē paredzētais procents no sabiedriskā kopprodukta Latvijā ir viszemākais visā Eiropā! Kā tas sasaucas ar «Latvijas ceļa» priekšvēlēšanu programmu? Nebūtu pareizi kopprodukta identificēt ar budžetu. Ja mums rūpniecība neatrastos tik dzījā bedrē un ražotu šo kopprodukto, tad arī zinātne varetu saņemt līdzekļus ārpus budžeta. Pašlaik tas līdzīnas nullei. Kāpēc notika tik straujš ekonomikas pagrimums, J. Vaivads pats nesaprot.

Latvijā ir zaudēta iepriekšējā zinātnes funkcionālā struktūra, notikusi institūtu «brīvībaišana» utt. Pašreizējais izdzīvošanas režīms ir eksperimentālās zinātnes bo-

jājas režīms, jo zinātne nevar iecīstēties un gaidīt labākus laikus. Tā vai nu strādā, vai nestrādā. Ar struktūrpoliitiku var atrisināt daudzus jautājumus, arī finansiālus. Kādas ir ministra personīgās (un arī ministrijas) domas par Latvijas zinātnes struktūrpoliitiku? Tā ir pakārtota ekonomikai, ekonomika pateiks piedāvājumu zinātniekiem. Tas pašlaik jau notiek Olainē. Mums ir spēcīga materiālzinātne, bet, kādā formā šis potenciāls materializēsies, to šobrīd ir grūti pateikt. Vai valsts formā, vai privātā. Zinātnei būs vairāk jāorientējas uz konjunktūru, jo diez vai spēsim visu zinātni finansēt tikai ar valsts budžeta līdzekļiem. Fundamentālā zinātne vairāk jāpiesaista augstskolām. Nopietni jādomā par to, kā projektus izvērtēt ne tikai pēc zinātniskajiem, bet arī pēc ekonomiskajiem kritērijiem.

Pašlaik fundamentālās zinātnes potenciāls ir stipri sarucis un turpina samazināties. Vai nebūtu nepieciešami valsts vai nacionālie zinātnes centri, kas pārstāvētu svarīgākos zinātnes virzienus Latvijā un saglabātu labāko zinātnes potenciālu? Ministrs teicās atbalstām fādu ideju, bet tā tūdaj atsītos pret filtru problemu. Kas uzņemsies vērtētāja lomu? Jautājums galvenokārt ir par procedūru.

Jūs esat politiska valdība, kam jāstrādā pie koncepcijas, jāseko virzībai, jāizdzara korekcijas utt. Pašlaik valda uzskaņa, ka valdība vai nu nekontrolē savu sabiedrību, vai arī tai ir tāda koncepcija, ka Latvija pārvēršas par banku kapitāla un tirdzniecības zemi. Šāds Latvijas attīstības modelis neprasa ne zinātni, ne augstāko (ja tā nav finansu un tirdzniecības) izglītību. Vai tā ir valdības apzināta politika un vai tai ir koncepcija, kāds modelis Latvijai ir vajadzīgs? Faktorū, kas nosaka modeli, nav daudz. Tas, kas mums ir zem kājām (materiālie resursi), galvās (garīgie resursi), kur mēs paši esam (geogrāfija un geopolitika) un kas mēs paši esam. Pašlaik dominē ģeopolitiskais faktors plus tas, ko mēs ar saviem prātēm esam ieluksī, mūsu naujas sistēma. Tas izpaužas tādējādi, ka te sāk krāties kapitāls. Tas prasās pieļetojams, un te jādomā arī zinātnē, piemēram, izstrādājot zinātnēfilīgas ražošanas tehnoloģijas. Taču attīstās ne tikai bankas. Attīstās arī, teiksim, mežu nozare. Katrs no šiem faktoriem mūsu kopējā stratēģijā iegūst savu izteiksmi. Mēs paši neesam tirgotāju fauta, tāpēc pašreizējais stāvoklis nevar būt mūžīgs. Valdības koncepcija ir nacionālais progress.

Latvija — ceļā uz pirmo vai trešo pasaule! Pārmetumi zinātnei, ka tā nākusi no sociālisma, ir nefaisnīgi. Tieki lieftoti divi standarti — attiecībā pret zinātni un attiecībā pret visu pārējo. Viss ir nācis no sociālisma. Tiesa, «Vefs» pašlaik nevar konkurrēt ar ārzemju firmām telekomunikāciju jomā, bet kafras valdības pienākums ir rūpēties par savu taufu. Vefam varbūt tā ir pēdējā iespēja piecelties. Otrs piemērs — pie Zinātnes un dialoga centra izveidota naftas grupa, kur darbojas plāss spektrs — juristi, ekonomisti, kīmiķi utt. Tūdaj sākās predfabrikā, un šodien mēs jau laikrakstos lasām, ka Latvijas valdība gatavojas slēgt līgumu ar ārzemju firmu par mūsu vienīgās bagātības nodošanu ārzemniekiem. Tas tiek darīts, kamēr pat vēl nav pieņemts likums par zemes dzīlēm. Mēs atdodam visu, kas mums ir. Sakari jau ir atdoti, tagad grāsāmies atdot naftu. Pašlaik vairs tikai ostas. Ko mēs, pliki palikuši, darīsim? J. Vaivads domā, ka to nedrīkstētu piejaut. Sakarā ar pārmērumiem Lattelekom lieža viņš uzskata, ka lielu projektu izvērtēšanā mēs nedrīkstam būt pārāk plesāsīti pie tā, kas mēs esam, un tiem tomēr jānotiek starptautiskā līmenī. Ministrs izleica izbrīnu par to, kam tad parlamentā bijuši iesniegti apsvērumi par Lattelekom — TILTS līguma vājajām vietām, ja tas izdarīts jau oktobrī.

Jautājumā par Traumatoloģijas un ortopēdijas zinātniskās pētniecības institūta reorganizēšanu par slimnicu ministrs teica, ka tīcis daudz diskutēts par nozaru zinātņu vietu, gan piebilstot, ka veselības aizsardzības zinātne ir īpašā stāvoklī. Diez vai nozaru zinātne tiks finansēta tikai no valsts. Medicīnas zinātne ir Labklājības ministrijas kompetencē un lēmuma sagatavošanā piedalījās Medicīnas akadēmija, ko ministrs uzskata par kompetentāko. Institūtā praktiski ne vairāk par 3% darbībā bija ar zinātnisku levirzi.

Vai fautsaimniecisko projektu eksperimentes vispirms nevajadzētu veikt ar mūsu zinātnieku spēkiem un tikai pēc tam nodot starptautiskai eksperimentei? Ministrs piekrita.

Ierosinājums — vispirms pārbaudīt ārzemju ekspertru kvalifikāciju, lai mums «neiesmērētu» to, kas savā val-

stī caurkritis. Ja mēs būsim aitas, tad mūs vienmēr cirps. Radioastroloģijas observatorija saņemusi no ministrija 25 lappušu garu «cirkulāru», kurā prasīts, sastādot nākamā gada finansu plānu, paredzēt ekonomiju, salīdzinot ar šo gadu. Jau pašlaik nekas nedarbojas, nav iepirkti materiāli, paviljones, izņemot «lielo Smīfu», atlēgtā apkure. Kādu ekonomiju lai vēl paredz? J. Vaivads aizbildinājās, ka šo papīru sastādījusi Finansu ministrija un Izglītības utt. ministrija esot tikai izsūtītāja. Paraksts gan liecināja, ka «cirkulārs» nāk no Zinātnes departamenta. Kungi, izlasiest paši, ko jūs parakstāt!

Jaunatnei, izvēloties zinātni, ir jūbūt kādai perspektīvai. Doktoranta alga ir Ls 15,—, pēc disertācijas aizstāvēšanas — 30 latu. Aizejot no zinātnes uz firmu, viņš sāk pelnīt 300 latu. Pašlaik minimāls darba alga saņem apkalpotājas un zinātnieki. Kā tas atsaikties uz mūsu jauno, topošo inteliģenci? Vai drīz nacionālā inteliģence vispār nebūs iznikusi bez jauna papildinājuma? Zinātnieku atalgojumu nosaka kvalifikācijas kategorijas. Ja to nevar nodrošināt, tad varbūt jāsamazina strādājošo skaits? Pašlaik daudzi turas uz pusslodzi vai nepilnu slodzi. Tā ir, tā sakot, vietējā iniciatīva. Varbūt pētījumi vispār jāpārtrauc, ja nevar samaksāt cilvēkiem? Runājot par iespēju strādāt un saņemt pensiju, ministris teica, ka V. Avotiņš pašlaik izstrādājot priekšlikumu par radošajām profesijām, uz kurām tāds izņēmums būtu attiecīnams. Zinātnieku radošajām un profesionālajām organizācijām būtu savlaicīgi jāmeklē kontakti ar priekšlikuma autoriem nevis jāgauda, kamēr vilciens jau ir aizgājis, kā tas parasti notiek. Arī šeit ir otra puse — būtu vēl traģiskāk, ja parādītos bezdarbs jaunu, izglītības cilvēku vidū tāpēc, ka visas darba vietas aizņemuši strādājošie pensionāri. Ka pieprasījums pēc izglītības jau parādās, tas ir jūfams un apsve-

cams. Noslēgumā J. Vaivads aicināja zinātniekus būt objektīviem un norādīt valdībai uz tās kļūdām. Pēdējā laikā ir daudz subjektivitātes, tāpēc ministrs bija iepriecināts, ka šajā sarunā bija pietiekoši daudz konstruktīvu momentu.

PATEICĪBA

Pēdējos gados Latvijas Zinātņu akadēmija ir pārīpusi par personālo akadēmiju, apvienojot gan ievērojamus Latvijas, gan citu valstu zinātniekus, un ar prieku un gandarījumu varam pažīnot, ka materiālu atbalstu Latvijas Zinātņu akadēmijai snieguši vairāki izcili mūsu akadēmijas loceklji, Latviešu ārzemju akadēmiskās organizācijas un citi labvēļi.

Latvijas Zinātņu akadēmija sirsniņi pateicas:

Akadēmijas goda loceklei Dr. Magdai Štādingerei, dzim. Voitai;

Latviešu akadēmiskajai organizācijai Zviedrijā;

Erik P. Woit, New Canaan, Connecticut, ASV;

izcilā biologa prof. H. Skujas atraitnei V. Skujas kundzei Uppsala, Zviedrijā;

pazīstamajam fautsaimniekam Dr. J. Labsvīram ASV.

Minētie līdzekļi glabājas bankā un, nemot vērā ziedotāju ieteikumu, tiks izlietoti Latvijas Zinātņu akadēmijas, to skaitā A. Švābes, H. Skujas un K. Baloža, balvām, tērējot tikai noguldījuma procentus.

Latvijas Zinātņu akadēmijas valde

Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā

Par šādu tematu š. g. 8. aprīlī notika Latvijas Zinātņu akadēmijas sēde. Ievadrūnā akadēmikis **J. Stradiņš** atzīmēja sabiedrības aktivitātes straujo kritumu — Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības locekļu skaits samazinājies no 28 tūkstošiem līdz 800. Praktiski spēku zaudējis Latvijas PSR vēstures un kultūras pieminekļu saraksts, tiek izstrādāts jauns, bet ar lielam svītrojumiem. Piemēram, likums vairs neaizsargās kapu pieminekļus, kā arī daudzas vēsturiski nozīmīgas ēkas.

Ipašu sastraukumu rada pieminekļu saglabāšana privatizācijas apstākļos, jo likums ir par labu īpašniekiem. Kā rikoties? Vai izmaksāt īpašniekiem kompensāciju, vai atļaut privātpersonām, arī ērzmniekiem, apsaimniekot pieminekli, bet modri tos uzraudzīt? Atstāt pieminekli pašvaldības īpašumā bieži vien nozīmē panākt guloša suņa pozīciju uz sienas kaudzes — pats neēd, bet govij nedod. Svarīgi būtu, lai pieminekļi pēc privatizācijas būtu pieejams plašākai publiķai vai vismaz speciālistiem.

J. Stradiņš runāja par Pieminekļu valdes atjaunošanu, kuras mēģinājums jau vienreiz bija neveiksmīgs materiālu apstākļu dēļ. Nepieciešama konsultatīva kultūras mantojuma padome ar neatkarīgiem ekspertiem, kas nodarbotos ar situācijas analīzi un konfliktu arbitrāžu.

Sāpīgs ir kapu stāvoklis. Rīgas pašvaldības projekti ir daudz laikmetīgu atziņu, bet ir arī divas bīstamas pozīcijas: prasība par ģimenes kapa vietas izpirkšanu īpašumā un kapu administrācijas tiesības rīkoties ar kapa vietu pēc saviem iestākiem 3 mēnešus pēc līguma izbeigšanā. Pirmajā gadījumā Meža kapi var zust kā ansamblis, jo tiks kopotas tikai atsevišķas izpirktais kapu salīņas, otrajā gadījumā apdraudētas ir ievērojamu pagātnes kultūras darbinieku atdusas vietas.

Zinātniekus uzdevums būtu iesaistīties zinātnes un tehnikas pieminekļu aizsardzībā, kā arī savu priekšteču pieminekļu saglabāšanā. Agrāk vai vēlāk Latvija kļūs par lielā tūrisma valsti, tāpēc mums gādīgi jāizturas pret tām kultūras vērtībām, kas mums ir, lai būtu arī ko parādīt cīiem.

LZA korespondētāloceklis **J. Krastiņš** referēja par tām kultūras vērtībām, kas pirms varētu saistīt uzmanību, proti, par arhitektūras un pilsētbūvniecības pieminekļiem. Tām vislielāko postu nodara vispārējā nozīmība. Līdz ar privāto iniciatīvu vērojama valdības nevarība ekonomiskās situācijas priekšā, arī no to institūciju puses, kurām būtu jārūpējas par pieminekļu saglabāšanu, jo tās neko nevar aizliegt privātpārniekiem. Agrāk Rietumu kolēģi mūs apskauda divu iemeslu dēļ — mums bija plānveida saimniecība un nebija privātpārsuma, tātad — valstij bija iespēja plānveidī-

gi nodarboties ar arhitektūras pieminekļu aizsardzību.

Atsaucoties uz **J. Stradiņa** tēzi par Latviju kā tūrisma zemi, kur tūrisms dotu lielu nacionālo ienākumu procentu, **J. Krastiņš** par paraugu nosauca Grieķiju, kur šis procents ir joti augsts, bet, lai mēs klūtu par tūrisma zemi, jāsāk no elementārā. Pirms kara Rīgas ielas katru rītu mazgāja ar ūdeni. Šobrīd kāpnū tel-pas atsauc atmiņā barbarus uz iekarotas pilsētas drupām. Rīga ir pilsētbūvniecības piemineklis, Vecrīga — viduslaiku pilsētbūvniecības veidojums, Bulvāru ioks ir tādā kvalitātē kā retāi Eiropas pilsētai. Jūgendstils tik mazpārveidotā izskatā nav saglabājies nekur citur pasaulē. Vērtīgi ir 20. — 30. gadu funkcionalisma būvmākslas šedevri. Unikāla parādība ir koka ēkas Rīgas centrā, kuru stāvoklis ir īpaši satraucošs. To saglabāšana ir problemātiska, jo mazstāvu koka ēkas uz dārgas centra zemes nav ienesīgas. Jāieinteresē to īpašnieki saglabāt šādas ēkas arī ekonomiski, citādi pieminekļu aizsardzība nebūs iespējama vispār.

Lai Rīgu varētu iekļaut starptautiskajā UNESCO pieminekļu sarakstā, valstīj paši reāli jānodrošina pieminekļu aizsardzība. Nepieciešama būvpolicija, kas sekotu, vai tiek ievēroti apstiprinātie projektii un likumdošanas normatīvi. 1991. gadā nodibinātā Pieminekļu valde nomira badā, jo sabiedriskā kārtā pat vispromenētākie speciālisti neko nevar izdarīt. Jau likumos jāiestrādā punkts par šādu speciālistu iesaistīšanu. Likumos trūkst arī atšifrējuma, ko tad tātī nozīmē pilsētbūvniecības piemineklis, jo reāli tajā var darīt visu ko. Nav neviens dokuments, kas to limitētu. Pēc **J. Krastiņa** domām, uz pilsētbūvniecības pieminekļu būtu attiecīnami visi tie paši noteikumi, kas ir izvirzīti atsevišķam piemineklim.

Vecrīgai ir atjaunoti būvnoteikumi, kuru uzdevums ir ierobežot darbību, lai netiktu izdarīti postījumi. Tādi noteikumi būtu nepieciešami visai Rīgas vēsturiskajai daļai.

Latvijai joprojām nav sava arhitektūras muzeja, vienīgā vieta, kur tiek apkopoti materiāli, ir Kultūras pieminekļu dokumentācijas centrs. Stockholmā, piemēram, pilsētas muzejs izlej visus pilsētas pārbūves jautājumus, tajā strādā zinātnieki.

Jauievēlētais Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības priekšsēdētājs mākslas zinātnieks **O. Spārītis** runāja par biedrības un akadēmijas sadarbību.

Akadēmīki **M. Kalniņš** un **U. Sedmalis** pastāstīja par restaurācijas speciālistu sagatavošanu RTU un LU. Šādus speciālistus gaida mūsu Brāļu kapu ansamblis un Brīvības piemineklis. Universitātes silikātu kīmijas speciālisti ir apstādinājuši koroziju aptuveni 400 Doma dekoriem. Tieka strādāts arī kopā ar Brāļu kapu komiteju,

taču nepieciešama lielāka darbu koordinācija. Tāda grupa varētu strādāt pie LZA vai LZP. **J. Stradiņš** izteica kalamburu, ka līdzīgi tirgus orientētajiem pētījumiem varētu būt arī kapu orientētie pētījumi.

A. Zvīrgzds atzīmēja, ka privatizācijas procesā ir apdraudēti Latvijas vecie parki, kas ir ne tikai aina-viski elements, bet arī būtiski Latvijas kultūras liecinieki.

A. Caune runāja par kultūras pieminekļu sarakstu kā tādu. Pēdējais bija samērā pilnīgs. Tagad topošais brīvā Latvijas saraksts tiek sastādīts, nekonkursētās ar Vēstures institūtu. Jau teicā, ka no tā izmestī kapu pieminekļi. Izmests arī pilsētas kultūrlānis, pilsdrupas. Pirms kara, kad Pieminekļu valde strādāja tikai 4 inspektorji, pilskalna norakšana bija ārkārtējs notikums. Nu ir 32 inspektorji, bet kāds no viņiem labums? Kas šos inspektorus sagatavos? Vai Gaila (domāts — ierēdnū) akadēmija? Izrādās, ka brīvajai Latvijai nav vajadzīgi arī arheologi, etnogrāfi, restauratori, jo to apmācīšana nekur nav paredzēta. (Ierosinājums no zāles — lai tos apmāca par lielo naudu, kas paredzēta Latvijas tēla radīšanai. Kultūras pieminekļi taču arī ir Latvijas tēls...)

Akadēmīks **S. Cimermanis** ierosināja atjaunot sadarbību starp zinātniekiem un valdību, kāda tā bija līdz 1959. gadam, kad Latvijas pieminekļu aizsardzība riteja arhitekta **L. Plauciņa** vadībā Ministru Padomes pa-spārnē. Šobrīd Kultūras ministrijas darbinieki bēg no zinātniekiem. Paši pieminekļu sargātāji arī nav bez vaines, jo trūkst tādu popularizētāju kā savā laikā **P. Arendi** vai **P. Kundziņš**. Būtu jāatlājuno «Senatne un Māksla» vai jārāda līdzīgs izdevums, plaši jāpopulārizē pieminekļu izpēte, aizsardzība un mūsdienu izmantošanas iespējas. Bieži vien privatīpašnieks kaitē piemineklim nevis apzināti, bet neinformētās dēļ.

Būtu liela kļūda, ja topošais pieminekļu saraksts netiku nodots profesionālu speciālistu ekspertīzei. Tāpat nepieciešams privatizācijai nepakļaujamo pieminekļu saraksts, jo šobrīd «zem āmura» atrodas Brīvības muzeja filiale «Vēveri» un daudzi memoriālie muzeji.

Tika izteikti arī priekšlikumi Rīgai — kolosālās vērtības ir ne tikai Vecrīgā un Bulvāru iokā. Vai nebūtu jāparedz saglabāt arī atsevišķus kvartālus Ilūciemā, Grīziņkalnā, Torņakalnā, kur kā tūrisma objekti varētu aplūkot pagājušā gadsimta strādnieku mājas ar koridoru sistēmu.

LZA goda loceklis **J. Graudoņa** referētu par arheoloģijas pieminekļu saglabāšanu mūsdienās lasiet kādā no turpmākajiem «Z. V.» numuriem.

Z. K.

I. LANCMANIS

ARHITEKTŪRAS UN MĀKSLAS PIEMINEKĻU PAŠREIZĒJAIS STĀVOKLIS*

1989. gadā uzsākta jaunas pieminekļu aizsardzības sistēmas radīšana, dibinot Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekciju. 1992. g. februārī pieņemts jauns likums par pieminekļu aizsardzību. Patlaban Latvijā vēl ir spēkā 1983. g. apstiprinātie pieminekļu saraksti, no tiem 2306 ir republikas un vietējās nozīmes arhitektūras un 5877 — mākslas pieminekļi. Tuvojas nobeigumam jaunā, ievērojami papildinātā mākslas pieminekļu saraksts ekspertīze. Palielinājies izziņas un izpētes materiāls, toties paslikinājies pieminekļu stāvoklis. 500 ēkas ir avārijas stāvoklī (īpaši — Kokneses pilsdrupas, Aizputes pils, Daugavpils cietoksnis). Nopietns satricinājums radījusi denacionalizāciju un privatizāciju. Kultūrainavas intereses vāji ievēro Vides un reģionālās attīstības ministrija (skandalozs piemērs — motēja un benzīna tanka būve tiešā Ādažu baznīcas tuvumā, benzīna tanka būve starp Engures kapsētu un baznīcu). Tieka apdraudētas muižu ēkas un pilsētu celtnes. Labākā stāvoklī ir baznīcu ēkas, kur galvenais ir finansiālās grūtības. Kā pozitīvi restaurācijas piemēri minami Codes, Iecavas un Nurmuļas baznīcas. Joprojām sabrukšanas baznīcas vai drupas — Tērvetē, Remtē, Lestenē, Strutē, Mežotnē. Religijs organizāciju pašapziņa ir kā faktors, kas dažākt darbojas preti pieminekļu aizsardzības normām. Dramatisks piemērs — Aglonas bazilikas un apkārtnei patvarīgā pārveidošanā.

Vissmagāk apdraudēta ir muižu arhitektūra. Latvijas Republikas agrārā reforma ir nesaudzīga pret muižu centriem un parkiem. Muižu centru sīkais dalījums (Līvbērzes muižas pagalmā sākot četrus īpašumus robežas!). Elejas muižas piemērs — iznīcinātā puse no G. Kučalta projektētā parka, aizsardzības zonas robežas ir 17 zemnieku saimniecības. Bīriņu muiža ir piemērs glābšanas darbības paralīzēšanai: pils un nedaudz zemes pieder Labklājības ministrijai (nodotas nomā), parks, iekaitot aleju un parka vārtus, denacionalizēts un pieder privātpersonai, ezerus patur pagasta pašval-

dība, stājīji un dārznieka māja pieder dažādām privātpersonām, kas nav spējīgas vienoties par kopīdu programmu. īpašuma problēmas Cēsu rajona atspoguļojumā: no 28 muižu centriem 9 pieder privātpersonām, 4 atrodas skolas, 8 pieder pagastam, 4 baznīcu draudzēm, 4 paju sabiedrībām, slimīnīcā, 1 akciju sabiedrībai, 1 muzejam. Perspektīvie un neperspektīvie varianti. Muižas centru atbilstoši pieminekļu aizsardzības prasībām var uzturēt vienīgi bagāta iestāde, firma vai privātpersona. Cēsu rajonā — LU (perspektīvā Lodes muiža), a/s «Vidzemes celtnieks» (Rāmuļu muiža). Izņemot Jaundrūstu muižas īpašnieku, neviens no privātajiem apsaimniekošajiem nav spējīgs atjaunot un kopīt ēkas. Kultūras pieminekļu aizsardzības likumdošana ir pieteikši efektīva no formālā viedokļa, bet nav iespējams kontrolei simtiem konkrēto gadījumu. Saimnieciskie un psiholoģiskie faktori denacionalizēto muižu īpašnieku un vietējo pašvaldību attieksmē pret pieminekļu jēdzienu. Daži pozitīvi sadarbības piemēri ar skaidru nākotnes mērķi — Svētes muiža, Vircavas muiža.

IETEIKUMI:

— izmaiņas likumdošanā attiecībā uz muižu pieminekļiem: atsavināšanas un kompensācijas mehānisms radīšana, izejot no katra pieminekļa perspektīvas izmantošanas programmas;

— ātra un efektīva centralizētā teritorialās plānošanas atjaunošana (Vides un reģionālās attīstības ministrijā ciešā sadarbībā ar Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekciju);

— dažādu sīku struktūru radīšana, kas būtu aizbildnes kāram atsevišķam objektam («NN draugu biedrī-

ba» pēc Vācijas un Francijas parauga), Latvijas muižu, piļu un muzeju fonda loma — elastīga starpstruktūra;

— programmu radīšana zemnieku saimniecībām, kas atrodas muižas, nolūkā orientēties uz tūrismu, ekoloģiski tīras produkcijas ražošanu utt.;

— propaganda, tai skaitā īpašā nozīme varētu būt Latvijas Zinātņu akadēmijas autoritātei. Jautājuma idejiskā puse: mazināt nevēlamo stereotipo premetu — zemnieks no vienas puses un muižas tradicionālais neaīvīvais tēls no otras.

Mākslas pieminekļu laukā sastāvējums veidojas daudzskaitīgākajā grupā — baznīcu māksla. Pirmkārt, sarūk kontroles iespējas, otrkārt, pieaug laupīšanu skaits. Treškārt, baznīcu īpašumu atdošana novēr pie muzejos nonākušo mākslas darbu pazušanas vai bojāšanas (sudraba priekšmeti tiek nozagti, gleznas nepiemonētos apstākļos bojājas vai arī tiek nemākūgi atjaunotas). Nav precīzētas juridiskās īpašumu tiesības atkarībā no noilguma perioda (pēc pašreizējās likumdošanas draude var pieprasīt tai atdot arī priekšmetus, kas nodotī muzejā pagājušā gadsimta beigās).

Tomēr salīdzinājumā ar arhitektūras pieminekļu frāisko stāvokli un vājajām nākotnes izredzēm mākslas pieminekļu stāvoklis jāvērtē kā relatīvi apmierinošs.

* Tēzes LZA goda loceklis Imanta Lancmanā referētam, ko viņš diemžēl nenolastīja slimības dēļ.

LATVIJAS AKADEMISKĀ BIBLIOTEKA: PROBLĒMAS UN RISINĀJUMI

Pagājušajā mēnēstā, atzīmējot mūsu valsts vecākās bibliotēkas — Latvijas Akademiskās bibliotēkas — 470. dzimšanas dienu, Valsts prezidents Guntis Ulmanis savā apsveikuma runā uzsvēra, ka „...valsts stipruma un stabilitātes rādītājs ir arī bagātas bibliotēkas...». Tagad, kad jubilejas svinības ir aiz muguras, ir īstais brīdis izvērtēt, cik stipri un stabili mēs esam, cik gaļava bibliotēka nodrošināt zinātniskos pētījumus un augstākās izglītības sistēmu ar informāciju, kas darāms informatīvā apgāda uzlabošanai Latvijā.

Šodien Latvijas Akademiskā bibliotēka no tradicionālās grāmatu krātuves veidojas par modernu informācijas iestādi, kas veic visus informācijas apstrādes procesus — no tās radīšanas un vākšanas līdz piegādei lietotajām vajadzīgajām laikā, vietā un formā. Bibliotēka apgādā ar informāciju visus zinātniekus, profesorus un pasniedzējus, valdības iestāžu un dažādu uzņēmumu speciālistus, studentus neatkarīgi no viņu darbavietas un veicamajiem uzdevumiem.

Bibliotēkas zinātnisko vadību veic Zinātņu akadēmija, realizējot to ar ZA Bibliotēku padomes starpniecību. Šā gada februārī apstiprinātais padomes autoritātivais sastāvs vēlreiz pasvītro to, ka mēs esam saprātuši: kvalitatīva informācija ir absolūti nepieciešams priekšnoteikums normālam un sekunāram darbam jebkurā zinātnes nozarē. Padomē zinātniskos institūtus un lielākās augstskolas pārstāvības vissāzādāko zinātnes nozaru augsti kvalificēti speciālisti, tai skaitā 7 Latvijas ZA akadēmīki. Padomes priekšsēdētājs saskaņā ar ZA statūtiem ir arī ZA Senāfa loceklis, šajā amatā kopsapulce ievēlēja akadēmīki Edgaru Siliņu.

Atjaunošā padome vispusīgi izvērtēja bibliotēkas 1993. gada darbības rezultātus. Lūk, daži no tiem.

Pēc darba uzsākšanas jaunajā ēkā Rūpniecības ielā šā gada martā visi bibliotēkā esošie informatīvie materiāli ir pieejami iestājējiem, pasūtītā literatūra saņemama 10—20 minūšu laikā.

Bibliotēka ir pieejami vairāk nekā 1300 nosaukumu 1993. g. rietumu valstīs izdotie zinātniskie žurnāli un turpinājumu izdevumi un vairāk nekā 550 nosaukumu Krievijā izdotie zinātniskie periodiskie izdevumi, tai skaitā 29 nosaukumu referātive žurnāli.

Bibliotēka bija elektronisko informācijas tehnoloģiju lietošanas iniciatore un aizsācēja Latvijā. Šodien liecotājiem iespējams regulārs darbs ar 28 dažādu nosaukumu CD-ROM datu bāzēm, tai skaitā ar bibliogrāfiskajām bāzēm Science Citation Index with abstracts 1992. — 1994. g., Medline 1993. — 1994. g., faktogrāfisko IC/Discrete Parameter Database 1993. g., pilno tekstu bāzi ADONIS 1993. — 1994. g. Pagaidām tikai LAB ir reāls pilns INTERNETa pieslēgums, tas nodrošina pieejumu vairāk nekā 2500 on-line bibliotēku katalogiem, ap 10 000 on-line datu bāzēm un citiem informatīviem pakalpojumiem. Bibliotēkai ir licence darbam ar vairāk nekā 180 on-line datu bāzēm visās zinātnēs STN International sistēmā. Apmeklētājiem ir pieejamas pirmās mūsu bibliotēkā veidotās lokālās datu bāzes: ar informācijas tīkliem saistīto terminu skaidrojošā vārdnīca, bibliogrāfiskā datu bāze un bāze ar informāciju par Latvijas datu bāzēm.

Bibliotēkas izmantošanas vērtību raksturo 1993. gadā krasī pieaugušais (1,5 reizes, salīdzinot ar 1992. g.) iestāju apmeklējumu skaits. 1993. g. tas bija vidēji vairāk nekā 1300 apmeklējumi katru dienu.

Regulāri tiek gatavoti un izdoti kārtējie bibliogrāfiskie rādītāji «Ārzemju periodiskie izdevumi Latvijas bibliotēkās», «Jaunās ārzemju grāmatas Latvijas zinātniskajās bibliotēkās», «Bibliogrāfiskie materiāli dabaszinātnēs», 1993. gadā iznākuši bibliogrāfiskās sērijas «Latvijas zinātnieki» izdevumi, kas veltīti akadēmīkiem G. Čipēnam un J. Stradiņam.

Bibliotēkas darbības finansēšana pamatā notiek no valsts budžeta, šim mērķim 1993. gadā bija iedalīts Ls 210 000. Netika paredzēti līdzekļi ārvilstu žurnālu, grāmatu un datu bāzu iegādei, bibliotēkas automatizācijai, datoru un citas tehnikas iegādei.

Bibliotēkas lietošana un galvenā pakalpojumu daļa (iestātas, mājas abonements, uzzīnas, konsultācijas, bibliogrāfiskais darbs) ir bezmaksas. Par daļēju samaksu tiek sniegti pakalpojumi, kas saistīs ar tiešiem materiāliem izdevumiem (kopiju izgatavošana, SBA pasta izdevumi, darbs ar STN datu bāzēm), kas prasa tiešus un apjomīgus darba ieguldījumus (liela apjoma speciālas bibliogrāfiskas uzzīnas un rādītāji) vai nepieciešamā daudzumā esošas tehnikas izmantošanu (darbs ar CD-ROM datu bāzēm, on-line serviss). Šajos gadījumos izcenojumi piemēro lielas atlaides klientiem (līdz

80%), pārējo pakalpojuma izmaksu sedzot no bibliotēkas budžeta. Dalījās pakalpojuma apmaksas funkcija nav eksfrāpelējus iegūšana no liecotājiem, kas arī galvenokārt ir budžeta organizāciju darbinieki (1993. g. pakalpojumu tāpatvars bija apm. 1% no bibliotēkas budžeta), bet gan klientu disciplinēšana.

Līdz ar vispārīgo smago finansiālo situāciju valstī ar bibliotēkas finansējums bija nepieciešams. Tāpēc vēl jo lielākā vērība tika pievērsta budžeta līdzekļu racionālam izlietojumam, panākot ievedojamu ekonomiju. Tā veikta virķu pasākumu ekspluatācijas izdevumu samazināšanai (patēriņš siltuma un ūdens daudzums tiek regulēts pēc uzstādītajiem mēriņiem, veikti remontdarbi siltuma ekonomijai, pārvāšanos uz jauno ēku bibliotēka veikusi praktiski saviem spēkiem). Arī dažādi organizatoriskie pasākumi vērsti uz šo mērķi: Krievijā izdotās zinātniskās periodikas pasūtīšana Maskavā; kopā ar Pasaules Tirdzniecības centru bibliotēka organizējamā finansu un ekonomikas literatūras nodaļa; bibliogrāfisko rādītāju un citu iespēddarbu pilnīga sagatavošana drukāšanai un daļēji arī iespiešana saņemam spēkiem. Sie un līdzīgi pasākumi ievērojami palielināja bibliotēkas darbinieku veicamā darba apjomu, taču tika panākta daudz lielāku atdevē ietaupīto līdzekļu veidā. Rezultātā bibliotēkai nav nekādu parādu ne par komunālajiem maksājumiem, ne arī par pakalpojumiem, nav arī neveiktu darbu, par kuriem pasūtījā būtu veikuši iepriekšēju apmaksu. Taisni otrādi, iekonomētie līdzekļi novirzīti bibliotēkas pamatzdevumu izpildīšanai, papildus iegādājoties informatīvos materiālus un nodrošinot maksimāli iespējamo servisu liecotājiem.

Tika organizēti vairāki iestājāji un zinātnisko bibliotēku darbinieku apmācības kursi darbam INTERNETā un STN datu bāzu izmantošanā, intensificēta un padarīta mērķtiecīga izstāžu politika, kas vērsta uz sadarbību ar citām iestājām organizačijām, notika starptautisks (ASV, Anglija, Vācija, Holande u.c., kopā 12 valstis) seminārs «Jaunās informācijas tehnoloģijas». Šo un citu veikto darbu rezultātā aug bibliotēkas populāritāte, starptautiskā autoritāte un pārliecība par tās darba kvalitāti. Tā Latvijas ZA ārzemju loceklis Valters Nollendorfs žurnāla Baltic Studies Newsletter 1993. g. decembra numurā novērtē mūsu bibliotēkas sastāvā esošās Misiņa bibliotēkas darbu kā atbilstošu augstam pasaules līmenim, aicina visus trimdas latviešus piedāvāties bibliotēkas fondu papildināšanā un rekomendē tieši Misiņus par labāko vietu darbam ar Lettoniku.

Viss tas kopā nodrošina papildu informatīvo materiālu pieplūdumu gan zinātniskajā fondā, gan Misiņa bibliotēkā. Bibliotēka iegūts lielāks daudzums dažādātā informatījas materiālu (grāmatu, žurnālu, CD-ROM datu bāzu u.c.), inventāra un tehnikas, to kopīgā vērtība desmitiņi reižu pārsniedz organizatoriskajos pasākumos izmantoto līdzekļu summu. Izmantojot šo iespēju, mēs vēlreiz pateicamies visiem, kas palīdz mums pilnīgāk apmierināt valsts zinātnieku un speciālistu informatīvās vajadzības.

Latvijas ZA Bibliotēku padome atzina par pareizu bibliotēkas aktīvas darbības stratēģiju, kas vērsta uz visu liecotājiu informatīvās apkalpošanas maksimālu uzlabošanu un informatīvo materiālu pieplūdumu palielināšanu, panākot to ar piešķirto līdzekļu ekonomisku un efektīvu izlietotu un bibliotēkas personāla darba intensificēšanu. Tika atzīta par mērķtiecīgu bibliotēkai 1993. gadam piešķirto budžeta līdzekļu izlietotā.

Liels kavēklis vēl sekmīgākam darbam bija absolūts līdzekļu trūkums ārzemju komandējumiem. Tā rezultātā bija jāpalaiž garām daudzas iespējas gan nostiprināt kontaktus ar kolēģiem ārvilstu zinātniskajās bibliotēkās, gan arī piedalīties zinātniskajās konferencēs, kā rezultātā bibliotēkas darbība kļūtu vēl efektīvāka.

Iesāktā aktīvā darbība nav apstājusies un turpinās arī 1994. gadā. Bibliotēka ir iesākts veidot jaunas lokālās datu bāzes, tiek organizētas vairākas zinātniskas konferences (tai skaitā starptautiskas) un lielas literatūras izstādes, kopā ar citām zinātniskām organizačijām un bibliotēkām tiek gatavotas zinātnieku bibliogrāfijas, top jauni bibliogrāfiskie rādītāji un specializēti uzzīnu materiāli. Sāktas sarunas par informācijas izplatītāju firmu prezentāciju rīkošanu un sadarbību ar Eiropas kopienu datu bāzu veidošanā. Rezultātā, nerāgoties uz saspringo finansiālo situāciju, ap 1200 dažādu nosaukumu Rietumu valstu periodiskie izdevumi būs pieejami bibliotēkā arī 1994. gadā.

1994. gadam ar Latvijas Zinātņes padomes lēmumu bibliotēkai ir iedalīts finansējums Ls 352 000 apmērā. Finansējuma pieaugums (1,67 reizes) gan atpaliek no vispārējā zinātnes budžeta pieauguma valstī (1,9 rei-

zes), tomēr tajā ietvertie līdzekļi informatīvo materiālu iegādei dos iespēju pasūtīt uz 1995. g. kā Rietumu valstīs, tā Krievijā izdoto periodiku. Arī grāmatu iegāde bibliotēkā nav pārtraukta, bet gluži otrādi — palielinās. Sobiņi Joti svarīgi ir izvērtēt mūsu vajadzību prioritātes, pie tam arī attiecību starp Rietumu un Krievijas izdevumiem. Jāņem vērā, ka Krievijas izdevumu cenas ir augušas desmitām un pat simtām reižu, bet līdzekļu joprojām ir traģiski maz.

Lai veidotu komplektēšanas politiku atbilstoši vajadzībām, kādas ir visiem Zinātņes padomes apstiprinātajiem zinātnisko pētījumu virzieniem Latvijā 1994. — 1996. g., prioritātes pasūtīšanā tiks noteiktas saskaņā ar Zinātņes padomes ekspertu komisiju iesniegtajiem sakāstiem. Steidzamākā šajā ziņā ir Krievijā izdotās periodikas pasūtīšana 1994. g. 2. pusgadam, kas būs jāveic maijā. Sakarā ar to visa Latvijas zinātniskā sabiedrība tiek lūgta steidzami iesniegt savus priekšlikumus attiecīgo nozaru ekspertu komisijās, kas pēc to apkopojas nodos nepieciešamās periodikas sarakstus bibliotēkā tehniskā darbība veikšanai. Pēc tam attiecīgs darbs būs veicams ar 1995. g. pasūtījumiem.

Sakarā ar vispārējo cenu regulāru un pastāvīgu augšanu visos bibliotēkās 1994. g. fāmes punktos līdzekļu, protams, ir daudz par maz. Darba apmaksas pieaugums labākajā gadījumā sasniegts tikai oficiālo patēriņu cenu indeksu pieaugumu gada laikā. Par maz līdzekļu būs ekspluatācijas izdevumu segšanai. Salīdzinot ar 1993. g., ir pieauguši izdevumi par ūdeni, apsardzi, signalizāciju, tehnisko sistēmu ekspluatāciju, sakariem u.tml., tuvākā nākotnē plāno elektības cenu augumu. Nav naudas inventāra un tehnikas iegādei, tās pieteikti avārijas remontiem. Joprojām jau līdzekļu, lai atdotu jaunās ēkas būvniecības nobeigšanai saņemtu kreditu, kaut gan vispār atzīta bija kredīta nemšanas nepieciešamība, bez tā ēka nebūtu nobeigta un šodien tās liktenis vispār būtu apšaubāms.

Valsts budžetā ieplānotie līdzekļi bibliotēkai ir 20 — 40 reizes mazāki nekā analoga lieluma un nozīmīguma bibliotēkām Rietumu valstīs un apmēram 4—5 reizes mazāki nekā Krievijā. Igaunijas ZA bibliotēkai 1994. gadam iedalīts budžeta finansējums USD 620 000 apmērā un papildus tam USD 37 000 informātikas darbu izvēršanai (kopā Ls 380 000) pie oficiāli ievērojami zemā cenu indeksa nekā Latvijā.

Ar iedalīto budžetu Latvijas Akademiskajai bibliotēkai būs joti grūti garantēt normālu un pilnvērtīgu informatīvo nodrošinājumu valsts zinātnei, jo gan informatīvie materiāli, gan liela daļa ekspluatācijas izdevumu jau ir pasaules cenu līmenī. ZA Bibliotēku padome atzina šo par minimālās eksistēšanas budžetu. Jācer, ka vismaz šis finansējums tiks saņemts tikai 25,8% no gada normas. Šāda vai vēl tālāka finansējuma samazināšana objektīvi novestu pie lietotāju apkalpošanas ievērojamas sašaurināšanas un neiespējamības bibliotēkai pildīt savas funkcijas valsts zinātnes informatīvajā apgādā. Šī iemesla dēļ tika rekomendēts Latvijas Zinātņes padomei un Lavijas Izglītības, kultūras un zinātnes ministrijai budžeta izpildes gaitā izskaitīt jautājumu par finansēšanas palielināšanu Latvijas Akademiskajai bibliotēkai, jo tieši šajā bibliotēkā ieguldītie valsts budžetā līdzekļi dod valstī lielāko atdevi informatīvā nodrošinājuma veidā.

Jāatzīmē, ka vispārējā informatīvā nodrošinājuma uzlabošanai vēl daudz var darīt esošā informatīvo materiāli, gan mācību iestāžu attieksmi, kuras rūpīgi slēpj informāciju par to rīcībā esošajiem materiāliem, nepieļaujot pat šo ziņu iekļaušanu bibliogrāfiskajos rādītājos. Šodien liels daudzums ārvilstu grāmatu un žurnālu guļ daudzu katedru, laboratoriju, fakultātu un arī atsevišķu prominentu zinātnieku galdos un plauktos un nav pieejami vispārējai izmantošanai. Novietojot šos materiālus bibliotēkā, ievērojami pieaugtu visu zinātnieku (tai skaitā arī pašreizējo materiālu tāpānienku) rīcībā esošais informācijas daudzums. Mēs aicinām visus zinātniekus palīdzēt nodrošināt vienu no demokrātiskas sabiedrības pamatprincipiem — vispārēju pieejamību informācijai. No savas pušes bibliotēka garantē darīt zināmus sabiedrībā šī procesa dalībniekus un viņu labos darbus.

LATVIJAS AKADEMISKĀJA BIBLIOTĒKA

«Dievs, savu vārdu uzturi!»

Šādus Lufera vārdus Kristofera Fīrekera tulkojumā varētu likt par devīzi izstādei, kas līdz 15. maijam skatāma Latvijas Akademiskās bibliotekas jaunajā ēkā Rūpniecības ielā 10. Ar vairāk nekā 500 eksponātiem tā ir līdz šim pilnīgākā izstāde, kas veidota par Mārtiņu Luferu un viņa laiku pie mums Latvijā. Tas ir plašs kronoloģisks un saturisks izvērsums, sākot ar Lufera dzimšanas gadu (1483) un turpinoties līdz mūsdienām. Grāmatas, rokraksti, atlēti, periodika parāda Lutera dzīvi un personību, arī luterānisma gaitu Latvijā.

Izstādes vecāko daļu veido Lufera darbu pirmizdevumi Reformācijas laikā, arī viņa vēstījumi ticības brājiem Livonijā un vēstules uz Rīgu, Lufera tulkošas Bībeles krāšņi izdevumi 16. un 17. gadsimtā, Lufera laikabiedru Erasma, Melanhtona, Hulēna, Dīrera u. c. darbu reti izdevumi.

Vācisko Luferu turpina Lufera darbu izdevumi latviešu valodā, apcerējumi par viņu un luterānisma vietu Latvijā, grāmatas par Latvi-

jas luterānu baznīcas arhitektūru, vēsturi, draudžu hronikām, par sakrālo mākslu un mūziku, kas skanējusi mūsu dzimtenes baltajos dievnamos.

O. ZANDERS,
Latvijas Akademiskā bibliotēka

«Pēterburgas Zinātnu akadēmija un Latvija»

Tā saucas literatūras izstāde Latvijas Akademiskajā bibliotēkā Lielvārdes ielā 24 (no š. g. 13. aprīļa līdz 15. maijam).

Izstādē eksponēts daudz interesantu materiālu no LAB foniem. Tie stāsta par Pēterburgas ZA dibināšanu (1724) un tās dibinātājiem Pēteri I un Katerīna I, pirmajiem prezidentiem M. Keizerlingu, J. A. Korfu, K. Brēnernu, kas nākuši no Latvijas. Pēterburgas ZA saites ar Latviju raksturoja arī akadēmijas līdzdalība Vidzemes un Kurzemes dabas pētīšanā 18. gs. un 19. gs. sākumā.

Izstādē redzami materiāli par Latvijas zinātniekiem — Pēterburgas ZA akadēmikiem, korespondētājloceklēm un goda loceklēm (V. Osvaldu, S. Arēniusu, P. Valdenu, E. Bricki u. c.), kas arī par izcilu krievu zinātnieku iefekmi uz Latvijas zinātni. Aplūkotama literatūra par Pēterburgas ZA bibliotēku un tās vēsturi.

Izstādes atklāšanā ar apsveikuma vārdiem un šampanieti piedalījās Krievijas vēstnieks Latvijā A. Raņķis.

V. K.

Latvijas Valsts Lopkopības un veterinārijas zinātniskās pētniecības institūts «SIGRA» izsludina konkursu uz šādiem akadēmiskiem amatiem:

Profesors — dzīvnieku turēšanas tehnoloģija — 1
— fermentācijas procesu regulēšana lopbarībā — 1
— liellopu metabolisma patoloģija — 1

Vadošais pētnieks — mājpūtnu ēdināšana un barības konversija — 1
— dzīvnieku gastroenteritālās infekcijas — 1
— dzīvnieku nespecifiskās infekcijas, bakterioterapija — 1
— veterinārā ģenētika un androloģija — 1

Prefendentu iesniedz Latvijas Valsts lopkopības un veterinārijas zinātniskās pētniecības institūtā «Sigra» konkursa komisijai Institūta

ielā 1, Siguldā, LV-2150, līdz 1994. gada 1. jūnijam (telef. 976304) šādus dokumentus:

- 1) iesniegumu — norādot akadēmisko amatu un specialitāti;
- 2) izglītības un zinātniskā grāda apliecinotu dokumentu kopijas;
- 3) Curriculum vitae;
- 4) zinātnisko darbu raksturojumu (2—3 lpp.);
- 5) zinātnisko publikāciju un patentu sarakstu.

Ar nolikumu par zinātnieku vēlēšanām akadēmiskajos amatos var iepazīties pie institūta zinātniskā sekretāra vai kadru daļā, telef. 976304.

Institūta konkursa komisija

LASĪSIM «ZVAIGŽNOTO DEBESI!»

Pateicoties LZ Padomes un Izglītības, kultūras un zinātnes ministrijas dotācijām, iznācis kārtējais gadalaiku izdevuma «Zvaigžnotā Debess» (1994. gada pavasarīs) numurs — pašlaik vienīgais populārzinātniskais žurnāls Latvijā. Tas ir kā maza, bet droša salīņa, kas neļauj saprātam galīgi noslīkt apkārt bangojasājā mistikas, magijas, astroloģijas utt. literatūras jūrā.

Numuru ievada fizika A. Balklava un filozofes M. Küles raksti, kas veltīti pāvesta Jāņa Pāvila II vizītei Māras zemē. Zinātnes ritumam veltītajā nodalā LU profesors B. Rolovs turpina skaidrot mūsdienu fizikas priekšstatus par vakuumu, t. i., tukšumu, kas faktiski nav tukšs, bet izpaužas kā dinamisks un sarežģīts materiāls pasaules veidojums. Zinātnes jaunākajiem atklājumiem veltītā nodalā šoreiz aizpildīta ar astronomijas novitātēm. Lasītājs, piemēram, var uzzināt, kā modernie superdatori palīdz ieskatīties Metagalaktikas veidošanās un attīstības noslēpumos.

Nav šaubu, ka lielu daļu lasītāju interesi piešķirīgi starpplanētu lidojumu aktualitātes, kas apskatītas E. Mūkina rakstā, un T. Kalniņa apskats par starptautiskajā seminārā Jūrmalā «Zemes starojums un tā ietekme uz organismiem»

iztīrītajām tā sauktajām āderu problēmām.

Tiem, kas vēl joprojām domā, ka ar cirkuli un lineālu tomēr var veikt lenķa trisekciiju (lenķa sadalīšanu trijās vienādās daļās), pirms ļertas pie šī uzdevuma risināšanas un ziedot tam laiku, vairāk nekā ieteicams izlasīt I. Markusas un A. Andžāna rakstu, kurā pierādīts, ka šis uzdevums ar minētajiem līdzekļiem nav atrisināms.

No pārējiem 15 autoru 24 rakstiem, kas publicēti šajā numurā, vēl gribētos pievērst uzmanību I. Lozes rakstiem «Mēness simbols senajās rotās» un «Klaudija Ptolemaja kartē ieskatīties», taču tas nenozīmē, ka pārējie raksti nav interesanti. Kā rāda «Zvaigžnotās Debess» rīkotās gadskārtējās lasītāju aptaujas, katram rakstam atrodas sava auditorija.

Numurs, kā parasti, sniedz zvaigžnotās debess apskatu 1994. gada pavasarīm un precīzu Mēness, Saules un planētu kustību atainojumu zodiaka zīmēs. Pēdējais domāts tiem, kuri uz zinātniskiem pamatiem grib pētīt debess ķermeņu ietekmi uz dažādām zemes dzīves sfērām.

«Zvaigžnotās Debess»
atbildīgais redaktors
A. BALKLAVS

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

Š. g. 12. maijā pl. 12 RTU Arhitektūras fakultātē Āzenes ielā 16 notiks RTU habilitācijas un promocijas padomes arhitektūras zinātnu nozarē atklāta sēde.

Arh. JĀNIS LEJNIEKS

aizstāvēs disertāciju «Funkcionālisms un neoeklektisms Latvijas arhitektūrā» arhitektūras zinātnu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. arch. Jānis Krastiņš, Dr. arch. Marts Kalms (Igaunija) un Dr. arch. Jānis Zilgalvis.

Ar J. Lejnieka zinātnisko darbu kopumu un disertāciju var iepazīties no 28. aprīļa Arhitektūras fakultātes metodiskajā bibliotēkā Āzenes ielā 16, 411. telpā.

1994. gada 27. aprīlī pl. 10 Rīgā, Dzērbenes ielā 27, Latvijas Valsts Koksnes ķīmijas institūta sēžu zālē LV KĶI Promocijas un habilitācijas padomes sēdē LV KĶI Lignīna ķīmijas laboratorijas asistents

EDMUNDSS PAEGLE

aizstāvēs disertāciju «Lignosulfonātu un modificēto lignosulfonātu adsorbcija uz starpfāzu robežām: ūdens (gaiss un ūdens) cieta viela» ķīmijas doktora grāda iegūšanai.

Oficiālie oponenti: Dr. ing. habil. A. Treimanis, Dr. ķīm. J. Zoldners un Dr. ķīm. M. Jakobsons.

Ar disertāciju var iepazīties LV KĶI bibliotēkā.

Ortdien, 1994. gada 10. maijā, pl. 15 Mūzikas akadēmijas sēžu zālē notiks **Natālijas Gailuma** pētījuma «Simfonīšma problēmas latviešu kora mūzikā a cappella» promocija.

Recenzenti — Dr. prof. I. Grauzdiņa, Dr. prof. L. Pismennaja, Dr. habil. prof. J. Torgāns.

Latvijas Zinātnu akadēmijas 1994. gada 8. aprīļa sēdes rezolūcija

Latvijas Zinātnu akadēmijas sēdes dalībnieki

1) pauž kategoriski noraidošu nostāju pret Krievijas militāro bāzu saglabāšanu vai iekārtošanu Latvijā un atzīst par nepieciešamu publicēt B. Jeļcina parakstītā rīkojuma par karabāzu izveidi NVS valstīs un Latvijā atsaukšanu Krievijas prezidenta līmenī;

2) atzīst, ka līguma noslēgšana ar Krieviju ir Latvijas nākotnei nepieciešama, taču tikai uz pilnīgas līdztiesības un Latvijas Republikas suverenitātes pamata ar vērā nemamām garantijām no Rietumvalstu un starptautisko institūciju pusēs;

3) līdz Latvijas Saeimu neatliekami pieņemt dokumentu, kas atzīst Latvijas okupācijas faktu 1940. gadā un no tā izrietošās starptautiski juridiskās sekas, nosūtot dokumentu ANO, pasaules valstu parlamentiem un Rietumeiropas institūcijām.

LZA nolemj nosūtīt šo rezolūciju Latvijas Valsts prezidentam, Latvijas Ministru prezidentam, Saeimai, ārvalstu zinātnu akadēmijām un starptautiskām institūcijām.

Indeks 77165.

Iespēsts a/s «Preses nams» tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. Iespēliens 1000 eks.
Pasūtījuma nr. 445